

АДАБИЯТ ИНГИР

Эсгериле, назмула, тепсеуле

Бу кюнде малквар литератураны классиги Отарланы Керимге жазуу буюмун таллау эди. Аны атын жюрюктөн Тарналууну биринчи номерли лейцинде дайын аны тууган кюнун жарык халда белгилейди. Алгараклада да мында республиканы жазуучулары, Элбрус районуна өстөр-гандарыны келечилери, жамааты, поэти жуукту - ахлулары да кытышып, адабият ингир кыурагандыла.

Байрамны ача, окуу ююно таматасы Мухамед Лихов, на-мичууну жашуу эм чыгармачылык жолун тинтиу жаны бла кеси башчылык этген мектепде улуу иш бардырылганын чертип, келер заманда музей ачылганын да билдиргенди. Окуучулуу уа Керим Сарамур-завичини тууган журтуну, жерлешерине атап жазган чыгармаларын келден айт-хандыла. Зайнаф Отар улуну кы-рандышандан туугандын. Ингирде ол атасы фронда өлгөндөн сора Керим алау-ну ююрге жашаууну ахыр кюнлерине дери болушук

барырга, тууган журтубузу сюрөгө чакырады, жамау-атын аллында поэти борчун анылай. Бюгонюккө кылам кырандышым арабыза бол-маганылыктыга, биз аны тау-төппелеге айланган саргышы сыйфатын унутпаймыз, - де-генди Абдулаланы Исмайыл. Жыйылганы поэти плейка-да жазылып сакланган Хор-ламын кюно бла алгышлауна да тынгылагандыла. Адабият ингирге «Салам» сабий юлю-го ансамблин тепсеучюлери жарык номерлери бла энчи жельу бергенди. Элбрус району жер-жерли самоуправленнисины Советни башчысы Отарланы Исмайыл байрамга кытышанга лага саууга бергенди, лейцини иги белгине бла баштаган тер-тюну выгаскуну окуучуларга да тын майдаланы алганды-ла. Моллаланы Зарета кен бол-май «Белая грусть» деген ююм жыйымдыгын басмага лауу себепли байрамда аны юсон-

Анатолий ТЕМИРОВ.

БАСМА

Айтыулага бла архив документлеге таяна

Озган жылны ахыр кюнлеринде Даодгагы Ростоваду орту тилде «Народная память» деген китап бас-маланганды. Аны авторлары А.Т. Буглова бла Абайланы Ш.М. Ол бу эки тускумга жораланганды.

Революцияны кезинде алага кеп кыйынлык сынарга туюшкенди. Жангы власть байла биле бла кирешти те-бирегенди. Абайланы, Буглованы бир кыууму репрессиялага туюшкенди, башхалары уа, жайларына кыоркуп, тууган жерлеринден узактыга кечоп кеткенди. Бир бирлери бла байлам-лык окуяна жюрюталмагандыла. Аны хатасындан бу сыйлы тускумлары жа-ратылулары юслеринден торлю-торлю хатларда жюрюлдөгү. Ки ми айтталында тускум тарыхын кеси адамдынган иди? Китапны авторлары аллайдыла. Ала, эртеден бери да юй-леринде сакланган, ауздан ауузга, төлюдөн төлөгө өтө келген тауруулан, Владикавказ бла Ставропольну архивле-ринде табылган документлени хайыр-лангандыла. Белгиле алимлени В.И. Абаевни, Б.А. Алборовну, Н.Г. Багаевны, Р.С. Базаровну, А.Х. Базировну, З.Н. Ваневни, К.А. Гачаевни, Ф.Х. Гунтовну, Т.А. Гур-

Село Коби. Обелиск Абаевых, на котором имеется надпись: «На вечную память от скорбящих синовей Дадо и Аликино Абаевых». На обратной стороне указана дата - 1914 год.

вени, Ш.Ф. Джатаевни, Б.А. Калоевны, В.А. Миллерни, В.К. Тоторовну, В.А. Кузне-цову эм башха алимлени материаллары да кыушлуганды. Китап «Эси барны кеси да бар» деп мал-квар нарт сөз бла башланганды. Горжюло патчак Георгий III, аны кызы Тамараны эм Тамараны экинчи баш иеси Солсан Дуутуну юслеринден да айтталды. Жа-мада Бугловага да кеп жер берилди. Башында саргынганыбызча, ала Доер жанында сыйлы тускумлада бирдиле. Алай малкварлы окуучуларга Абайланы тускум тарыхлары сейр болур. Анга да китапда иги кесек сз блонгөнди. Кеп торюнюю суратлары да бардыла. Бирле-ринде оюлуп, чачылып турган журтланы кербиш. Доер жанында да Абайлары кепдиле. Кеслерни эллери окуяна болганды. Аны юсонди китапда былай айтылды: Кур-татински ауздан Тютюбек деген биреу Закимский тарда Абайкага деген эли кыураганды, деп. Малквар жанындагы Абайланы юслеринден да. Кыска айтханды, китап тарыхчылага тускум адамлары-на аламаст саргыла болганды.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Сейр шартла

Россейни арасы... Красноярс крайда

Россейни география арасы уа Москва туюлойд. Аны кыайдагысын билр ючюн, академик Пётр Бакут тинтуледен сора энчи фронтын жарашдырганды. Алай бла тертулеге кере, ол ара Красно-ярс крайны Эвенский районунда Виви кёлюн кыбыла-кюнчыгыш жагысында болганын тохтадырганды. Бу болуому Геодезияны бла картогра-фияны федеральный службасы сюзюп, тюзлюгюне шагатылык этгенди. Аны ызындан И.Д. Паланини башчылыгында илму-спорт экспедицияны кезинде алайда 7-метрлик белги бла Сергей Ра-донкевичин эсертмес салынгандыла.

Элюмно билмеген тенгиз жанууарла

Табийгатта элюмосу жанууарла бардыла. Ол тенгизде жашаган Tritopsis Nutricula атлы медуздалы. Аны узунлугу 4-5 миллиметрди, кеси да, башхалага ушаймы, артык ариу туюлойд. Алай бу улуу-саууга жангы да анга берилгенди. Аны биринчи Средиземный тенгизде 1883 жылда тапхандыла, кыратта билмегени уа 1990 жылдада ачыкылгандыла. Эмюрюк жашлыкны сылтатуу уа мында-ды - бу сейрлик жанууарчык, абадан заманына жеткенди, артка биуга полип болуп кылады. Бу шарт тохтаусу кыай-рылганыла турарды. Алимле бу болуому иги да санайдыла, нек дегенде ала асыры бек жайыла алууну тенгизге экологиясы торленирикти. Алай алыкы

ала ол чекке жетмегенди. Алимлени бирси кыуумлары уа медузаланы рақдан дарман этер неда кыартлыкны тохтатыр мурат бла тинтеди.

Газы болган суулага - 250-ге жуук жыш

Сабийле, абадана да бек сыйган газы болган сууланы биринчи британлы химик Джозеф Пристли хазырлап башлаганды. Ол битимлени хуаны газдалуулары (фото-синтез) сюзгенди, «колдоорюкю» газны, испордону илмуга белгиле этгенди. Кеп айлем эслемей кеткен запланы Пристли кермей кыюймаганды. Газировка бла да иш алай болганды. Кыатындагы пиво этген заводха баргандына, ол сууга көмюк кыайдан келгенин билгире сыйгенди. Тинтуледен сора Джо-зеф аны кылай чыкканын, сууда эригенин амалдарын, бек башы уа - ол углекис-лый газдан кыураганын ачыклаганды. Углероду диоксидини, растворун ичгенде, татынуу жаратканды, алай бла биринчи газы болган суу 1767 жылда жаратылганды.

Самолётлага стюардессала кыачан мингенди?

Самолётлада стюардессала жангыз да 1930 жылдан ишлеп башлагандыла. Аладан бек биринчи уа америкалы Эллен Чед эди. Кыыз медсестра болуп ишлегенди, аны бла бирге пилотха да юйрөнгенди. Тийишли билим алгандан сора авиаком-панияда ишлерге хазырлыгын билдиргенди. Ол кезиндеде германлы самолётла стюарда урунганы талый жыл тогганды эди. Бу сынанмы америкалыла да хайыр-

ланьрга таукеп боладыла. Эллен да за-вельнисын берген заман тюз да ол кезиуге тошди. Компанияны менеджлени да, алада кыш ишлерин ахыры рекламга сапат, аны кеслерине аладыла. Сора, ухчанда врач боллугуу да пассажирлени аны сайларга келгендерге керек эди. Алай ол замандагы стюардессаланы дагыда талый «сейр» борчлары бар эди: чибилени өлтюрюрге, багажы ташырга, самолётха отлук кыурагы эм башхала.

Бир карат-бир будай бюртюк

Накыт-налмасы аурулугун өнчелуочу каратын аурулугу будай бюртюкча бирди. Аны биринчи Кюнчыгышында Азияны кыурааларында хайырлап башлагандыла. Бурунгулуу алтын усталу бу мурат бла энчи төрөкни урушкучуларын жый-гандыла, ала улаш эдиле, нек гитче сыйлы ташчыкы да аурулугун аны болушугуу бла билгенди.

Алай ол хар заманда да тюз эсеп берме-генди. Башха-башха жерлерде бир зат бирча тартамаганы сандуогерчилини араларында дауашла туудурганды. Аны ючюн ала, 1877 жылда жыйлып, бир карат дунияны кылаындай да 205 миллиграмм болурга керекди деп келишгенди. Киселени экинчи төлүлери, аны кыбыл кере-мегеней, 1907 жылда карат бир граммын алыдан бирди деп онулашкандыла. Бюгонюккө да биз накытну аурулугун бу өлчөм бла билебиз.

Басмага КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия хазырлаганды.

«Спартак-Нальчик»

Жараула кыстау барадыла

«Спартак-Нальчик» футбол клубу баш тренери Баджыланы Хасанбийни билдиргенне кере, командадан эки футболчу - Олег Михайлов бла Никита Митин - кеткенди. Аланы клуб бла келишимлери башталганды. Баш тренер дагыда «Спартак» бир ненча жаш спортчу чакы-рылганын айтканды. «Биз ала бла бирге жарауаны бардыр-лыктыбыз, неге жараркыларын билгире керекбиз. Бюгонюккө командалы кыуумуну торле-нумени киширирге эркинлик берилгенди, ол кезиу бла тап хайырланьрга умут этебиз. Аны бла байламлы кен адамны алы-кыктыбыз деп айтмаймы, бизге бек башы - иги ойнай билген футбол-чуланы сайлауу», - дегенди ол. «Жарашдырганын графике кере, «Спартак» 22-чи январьга дери жаруулан Нальчикде бардырлыктыбыз. Жыйрма тертючю яна эри уа Красси деп биринчи тренер. Эсигизге салыкты, спартакчы-шумерилерни кычан эм кыайда

бардырлыктыбызны билебиз, алай кыайсы командада бла ойна-рыдыбыз алыкы белгисиди», - деп билдиргенди баш тренер. Эсигизге салыкты, спартакчы-шумерилерни кычан эм кыайда

Бизни корр.

Бокс

Хайыры билини башлаганды

Кеп болмай Май муниципальный район Александровская станцияга 130 миң сом багысы болган бокс рингги сауугага бергенди. Алай оюуга району жер-жерли самоуправление совети жангы жылны аллында кертти. Ол секция 2011 жылда кыура-лып, эчилини араларында бокс төрк окуяна жайылганды. «Ок-тябрь» маданият юйде биринчи жараула башлангандыла, алай яна эртеден бери толур ремонт ичелене эди. Элни таматасы Алек-сандр Протасовча бла тренер Владимир Манжоса спорт залга керекли оборудованианы алуу баш борчандан бири эди. Сабийле тийишлисича заман-да жаруу этерча, боксчула кеслерни кыуураулары бла залны торленирирге юрөшкенди. Бусагытта биринчи классран башлап онбиринчи дери элли чыгыла окуучулары келди. Аладан кёбюсую уа, торлю-торлю эришууге кытышып, биринчи жерлени да алгандыла. Алай, былтыр Ольга Иванова Шимал

Кавказны шахарларына аталган турнирде биринчи жер бла кыай-ханды. Тагыда ол 2014 жылда Россейни Нижни Тагилде этген биринчи-литине кытайшканды. Владимир Манжоса юйрөнгөле Кыабаты-Малквар Республиканы биринчи-литинеринде экинчи бла ючюнчю жерлеге чыгыуу эдиле. Аланы араларында Илья Савель, Александр Соловьев эм башхала бардыла.

ЛАЙПАНЛАНЫ Мадина.

АСКЕР САМБО

Кюмюш майдалны алганды

Кеп болмай Бабугентни элли аскер кыш туюшоден окуучу Мырзаталаны Магомат жашы-ны араларында аскер самбодан Санкт-Петербургу шахарда этген чемпионатда кюмюш майдалны алганды эм спортну сыйлы устасы деген нормативни толтурганды. Жаш Бабугентни орта школун тауусунчу дери Герийланы Хусейде жаруу эте эди. Арта Санкт-Петербургу Михайловский аскер артиллерия акаде-миясына окутурга киргенди. Бусагытта ол аны экинчи кур-сундады, аскер кыш туюшоден жыйымдык командага кирди. Россейни аскер вузларыны араларында кеп жер эришууле хорлаганды.

ДАДУЛАНЫ Мадина. Суратда: онг жанындан Мыр-заталаны Магомат нөгери бла.

Влапирьяле

Къаягга ёрлеучюле эриширикдиле

24-25-чи январьда Нальчикде, М.В. Херги-нини хурметине жораланып, таулагы спорт ёрүлден «Къыяланы къалпалары 2015» атлы биринчи фестиваль боллукду. Аны чеклеринде эришуле боудлениген (кыска, алай кеп чырмауу жоланы ётуу), кызын тиклетге минуу бла бийликлени терк алуудан бардырылгандыла. Ала юч жыл сом категорияда ёртирди: 6-14 жыл, 15-21 эма 22 жылдан абадана. Фестивальны ачылуу эм оны биринчи кезиуу 24-чи январьда Кыабаты-Малкварны бизнес институтунда саргат онда башланьрыкды.

Экинчи кюн а (саргат онда) Кыабаты-Малквар кыуура Университетни Физкультура-спорт комплексында суперфиналдан сора хорлаганын саугаларыкыдыла. Эришулени «Нальч» алынист эм «Vertical Ascent» клубла КСМР-ни Спорт, курортта бла туризм министрстволарны, университетни бла институту болушуклары бла кыурагандыла, ача болушукну уа «Жолуучулук», «ElBrus Elevation», «ElBrus for you» компания эдиле. Соррууу бла 8-928-081-45-38 номерге сёлукду.

Москва шахарда сабийге кыарарча няна керекди. Сорлуклары болганла бу телефон номерлеге сёлешсинле: 8 926 951 18 05; 8 926 354 44 97.

УЧРЕДИТЕЛЬЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКВАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор АТАЛАНЫ Жамал
РЕДАКЦИЯ: БЕШПАЙДАНЫ Муталин (баш редактору окубарасы) КЮНАКЪАЛАНЫ Хасан (баш редактору окубарасы) ТОКЪУЛУЛАНЫ Борис (жууалы секретары) ТЕКУЛАНЫ Хауа (жамаду - политика белимон таматасы) САРАКЪУЛАНЫ Асият (кулурга белимон таматасы)

ТЕЛЕФОНЛА: Редактору приёмни - 42-43-01. Баш редактору окубарасы - 42-38-21, 40-04-82. Жууалы секретары - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62, Корреспонд - 42-63-52.
РЕДАКЦИЯНЫ БЕЛОМТЕРИ: Жамаут-политика жашуу - 42-67-68, 42-24-02. Кулурга - 42-75-82. Социальный-экономика - 42-66-73, 40-50-18. Жанылыкка эм спорт - 40-39-93, 42-66-71. Окуучулуу бла байдамлыкка жюрюкчю эм редакция - 42-37-94. Тилманла - 47-31-28. Сурат чыгуучу - 42-68-72. Бухгалтерия - 42-30-87. Операторла - 40-28-49, 42-39-65.

Редакция авторла бла кыагыт жюрютмейни. Клоп жазмага редакция жыйынды эм ала артка кытайрылганды. Газете басмаванган материалда айтылган оюмла редакцияны бек келешсе кылушукду. Алай айтылган хар зат ючюн Россей Федерацияны Басма юсонди законун тийишлиликке материаланы авторлары кеслери жууушукду. Редакция авторлардан 4-бетти тизгинде (машина бла жазылган 5-6 бет) кезио алмайды. Газет Басмамы эм асмамы информацияны эркинликке хоруудуу жаны бла Кыабаты-Малквар регион инспекцияны 1994 жылда 14-июнь регистрация этигенди. Регистрация номер — НН-0066. Индекс - 51532

Газетин басмага КСМР-ни Басма эма асмамы коммуникация жаны бла кыуура комитетини компьютер службасы хазыр этгенди. Газет «Тетраграф» ООО-ну типографиясында басмаланганды. Нальчик шахар, Ленин аты проспекте, 33
Газетин ислерине тапшыруу ючюн КСМР-ни почта сыякы федеральный Управленниси жуушукду. Телефонла: 76-01-28, 76-01-10
Газетини роинишча салтуу ючюн КСМР-ни «Ресничат» акционер общество жуушукду. Телефон: 42-69-34

Номерге графике кере 19 00 сагытта кыш салынды. 20 00 сагытта кыш салынганды
ГАЗЕТНИ НОМЕРНИ ЧЫГАРЫЛАНЫ: Саракъулааны Асият-дежуурни редактор. Кезеңчила Зульфия - жууалы секретары окубарасы; Акушуваны Феруа (1,2-чи бетле), Бийчекчуланы Жаннета (3, 4-чи бетле) - корректорла.
Тиражы 2100 экз. Заказ № 50
360000, Нальчик, шахар, Ленин аты проспекте, 5. электрон почта: elbor_50@mail.ru